

Nemyslíte, že náboženství vede spíš k monarchismu než k demokracii?

Náboženství ne, ale teokracie ano. Což se monarchism nedovolával toho, že je z boží milosti? Monarchism je státní forma aristokraticismu – a nebyl jen aristokratism politický, ale i náboženský: hierarchie. Aristokratism říká: já pán – ty sluha nebo otrok; demokratism říká: já pán – ty pán. Učení Ježíšovo, učení lásky k bližnímu a obecné rovnosti jistě není aristokratické, naopak. Z lásky k bližnímu, ze synovství božího mně plyne demokratism, řekl bych, pravý.

DEMOKRACIE

Jak byste tedy formuloval svůj vlastní a nejhlubší důvod pro demokracii?

Nejhlubší argument pro demokracii – víra v člověka, v jeho hodnotu, v jeho duchovost a v nesmrtelnou duši; to je pravá, metafyzická rovnost. Etiky je demokracie zdůvodněna jako politické uskutečňování lásky k bližnímu. Věčné věcnému nemůže být lhostejné, věčné nemůže věčného zneužívat, nemůže ho vykořisťovat a znásilňovat.

Vý tedy koneckonců vidíte pravý základ demokracie v náboženství; smím-li to tak říci, jste vlastně také teokratem.

Nebojím se slov, a proto nemám nic proti té formulaci, berete-li teokracii doslovně jako bohovládu. Pojímám stát, státní život, politiku, jako celý život, opravdu sub specie aeternitatis. Demokracie pravá, založená na lásce a úctě k bližnímu a k bližním všem, je uskutečňováním božího řádu na zemi.

Demokracie není jen formou státní, není jen tím, co je napsáno v ústavách; demokracie je názor na život, spočívá na důvěře v lidi, v lidskost a v lidství, a není důvěry bez lásky, není lásky bez důvěry. Řekl jsem jednou, že demokracie je diskuse. Ale pravá diskuse je možná jen tam, kde si lidé navzájem důvěřují a poctivě hledají

pravdu. Demokracie, to je hovor mezi rovnými, přemýšlení svobodných občanů před celou veřejností – slovo “parlament” má krásný smysl, jen je učinit tělem!

Řekl jsem, mezi rovnými. Víím, lidé si nejsou rovni; nikde na zemi, v lidech ani v přírodě není rovnosti – je rozmanitost; jen jako nesmrtelné duše jsme opravdu rovnocenní. Liberté, égalité, fraternité – i Francouzská revoluce přijala de facto příkazání Ježíšovo, příkazání lásky k bližnímu. Zní to jako paradox, ale je to pravda: i francouzští racionalisté byli – teokraté, třebaže Boha měli jen jako Nejvyšší bytost.

Demokratický ideál není jen politický, je i sociální a hospodářský. Komunism odmítám. Bez individualismu, bez nadaných a vynalézavých jedinců, bez schopných vůdců, bez genů práce pro společnost se nedá rozumně a spravedlivě organizovat. Demokracie po stránce sociální znamená překonání degradující bédnosti; v republice, v demokracii nesmí být možné, aby jednotlivci nebo stavy vykořisťovali své spoluobčany – v demokracii člověk člověku nesmí být prostředkem. Ta přirozená rozmanitost musí být uspořádána dělbou a hierarchií funkcí a práce; není možná organizace lidí bez nadřazených a podřazených, ale musí to být právě organizace a ne privilej, ne aristokratické panování, ale vzájemná služba. Demokracie potřebuje vůdců, ne pánů.

Přijímám demokracii i s důsledky hospodářskými a materiálními; ale zakládám ji na lásce – na lásce a spravedlnosti, jež je matematikou lásky, a na přesvědčení, že máme na světě pomáhat k uskutečnění řádu božího, k synergii s vůlí boží.

Vím, dnes se zásady demokracie často dovozují z materialismu; materialism je sice vědecky překonán – jen se podívat do moderních věd, co říkají o té matérii – ale trvá v přeceňování hmotných podmínek života. Víím, byl a je útlak hmotný, ale ten je jen částí útlatu mravního. Namítá se proti teismu, že víra v nesmrtelnost a láska k bližnímu se spokojuje s filantropií, s almužnou, že nevede k modernímu a socialistickému požadavku právního a zákonného odstranění bídy. Nevím, proč by nevedla. Teism, náboženství vůbec

přece není jen osobní atitudou, je i kolektivním řádem a hledí vždy a všude se stát organizací. Láska rozumná, náboženství řízené rozumem bude uskutečňovat humanitu zákonem, ale nikdy nás nezabaví mravního závazku účasti a pomoci osobní. Byla by to vůbec divná demokracie, kde by nebylo místa pro mravní iniciativu individuální.

Mluvíte o demokracii dokonale; dnes je spíš zvykem hledat na ní chyby a mluvit o krizi demokracie.

Krise demokracie – prosím vás, co dnes není v krizi? Žijeme právě v době přechodní; jak víte, Švehla říkal, že válka dosud trvá, i když se nestřílí. Jsme – všechny státy a národy – v těžkém přerodu; těžko žádat hned dílo dokonalé a na věky. To neznáme, že by naše demokracie, vůbec naše řady nemohly být lepší, než jsou. Demokracie má své chyby, protože občané mají své chyby. Jaký pán, takový krám.

Podívejte se na nás: Neměli jsme po staletí své vlastní dynastie, neměli jsme – až na nepatrné výjimky – národně uvědomělé šlechtě, neměli jsme svých boháčů a velkých pánů – jsme svou historií i náturou určení pro demokracii. Kulturně náležíme k evropskému západu; zase odkaz na osvícený demokratism. Jsme národ tělem i duší demokratický; má-li naše demokracie své nedostatky, musíme překonávat ty nedostatky, ale ne překonávat demokracii.

Říká se například: prý parlament už nedostačuje. Ne už, ale ještě ne: parlament je volen voličstvem – kdo to voličstvo vychoval politicky a mravně? Starý režim; poslanců vyrostlých za republiky ještě nemáme. Demokracie nesmí být jen na ústavním papíře a v ústech demagogů. Ani ten nejlepší parlament není k tomu, aby odhlasoval, co je pravda, právo a mravnost; o pravdě, o základních zásadách politiky, práva a mravnosti se nemůže hlasovat podle většiny. Demokracie sama lidí nevychová. Slušní, opravdoví lidé se vychovávají rodinou, školami, církvemi, státní správou, literaturou, žurnalistikou a tak dále – překáží tomu demokracie? Není tu politický circulus vitiosus? Demokracii dělají demokrati a lepší demokracii lepší demokrati. Jen si přiznejme, že tu má svůj díl viny

takřčená inteligence – duchovní, učitelé, spisovatelé, úředníci a vůbec lidé odchovávající a vedoucí masy občanstva. Demokracie je majorita vedená – kdo a jací jsou tedy ti vůdcové? Francouzský spisovatel nedávno správně rozpoznal “zradu inteligence”.

Žaluje se na korupci – dobrá, jen do ní! Ale nedejme se svést ke generalizacím – a nevěřme korupčníkům, žalujícím na korupci. Je dost korupce tiché, toho šikovného obcházení zákonů, korupce skoro legální – té nestačí čelit negativně, ale pozitivně: víc úcty k zákonům a státu! Ano, myslím občanskou morálku – loajalitu ve smyslu anglickém.

Stejně jako na korupci žaluje se na politické chyby, na neschopnost poslanců, vlády a všech možných veřejných činitelů. Ano, děláme chyby, sám jsem jich udělal dost, neumíme to ještě. Republika, demokracie, náš stát je mladý a dostal se nám skoro zadarmo. Nemáme tradice v politice a v administraci, a proto děláme chyby.

Nemluvíme proti kritice, naopak přejí si kritiky všech vad a omylů; jenomže ta kritika nemá být k děláni demagogie, ale k poučení a k nápravě. Potřebujeme kritiků vzdělaných a poctivých, kritiků, kteří mají občanskou mužnost a kuráž; pravá kritika není negace ani svalování odpovědnosti na druhé, ale spolupráce a spoluodpovědnost.

Žaluje se na politické strany. Právem, pokud ty strany hovoří stranickému sobectví. Ale strany přece nejsou a nemohou být jiné než průměr jejich voličů, ten zase závisí na tisku a občanské výchově – pořád ten problém vedení! Jedno musíme na stranách žádat stále a stále: aby za své poslance a představitele vybíraly slušné, politicky schopné a vzdělané muže a ženy. Pro mne je politika a demokracie věc nesmírně vážná: práce, řekl bych, pro ty nejlepší a nejvybranější lidi.

A když se budeme opravdu starat o nápravu svých věcí, nezapomeneme na politický dorost – to je tak důležitá otázka pro stát, pro jeho vlády a strany! Starý problém otců a dětí! A zase ten

začarovaný kruh: jsou si toho dost vědomi naši duchovní, učitelé, spisovatelé a žurnalisté? Pamatují na to vlády, strany a poslanci?

A co ty hlasy volající po státním stavovském nebo po diktatuře?

Nu, nebudete po mně žádat, abych podával celou státovědu; vyšli jsme prostě z daných politických poměrů a řekli to ono k nápravě našich veřejných věcí. Víím, jsou i u nás lidé, kteří mohou nechat oči na stavovských nebo diktátorských státech –

Ale jen na těch velikých a mocných; ty menší už nedávají tak svůdný příklad.

Rozumí se. Lidem se líbí moc, ale ta moc se přece napodobit nedá; žádný režim neudělá z malého státu velmoc. Lidé málo uvažují, co se hodí pro nás; často se jen opíjí po cizím, místo aby se z cizího poučili – především vyčkat, jak se co osvědčí! Pět let, deset let je ještě málo na historický argument. Tak řekněme: stavy místo stran, stát stavovský? Za středověku býval všude stavovský stát – ptám se, proč si ho lidé nenechali? Byly stavy méně sobecké než nynější strany? A nejsou strany u nás z velké části stavovské? Dnes jsou sta a sta zvláštních zaměstnání a stavovských zájmů – jak chcete mezi nimi dosáhnout dohody, ne-li zase nějakým parlamentem? Diktatury zrušily parlament, ale dovolávají se vůle lidu; tedy vlastně se dovolávají demokracie. A zase: absolutní monarchie byly svého druhu diktaturami – proč si jich lidé nenechali?

Když se končila válka, myslel jsem: bude u nás republika, ale ze začátku řízená diktátorsky. A vidíte, naše republika se bez toho obešla. Nebojím se slov a řeknu, že bez jistého stupně diktatury není ani demokracie; když nezasedá parlament, rozhoduje vláda a prezident republiky neomezeně; ale jsou vázání zákony a podléhají budoucí kritice a kontrole parlamentu, kritice novin a schůzí. To právě je také základ demokracie: svobodná kritika a veřejná kontrola.

Jsem zásadním, ale ne slepým přívržencem demokracie; znám slabiny systému a neušla mi žádná špatná zkušenost, ale – nelituji ani na okamžik svého rozhodnutí, které jsem uvážil, když jsem se vrátil z války: že budu sloužit demokracii a republice.

Demokracie je zárukou míru. Pro nás i pro svět.

Národ

MALÝ NÁROD

Řekl jste, že k státu a k církvi přibýly novější době také národ jako hlavní politický činitel.

Ano, ale hodně pozdě. Nacionalism a socialism jsou nejmladší politické síly; proto je v nich ještě tolik kvasu. Dřív nebyvalo národnostních otázek – církev svým univerzalismem pojila všechny národy; státy byly dynastické a teritoriální, ale ne národní. Pravda, byla xenofobie – už u našeho Dalimila ji najdete, ale vědomý nacionalism je dítětem teprve minulého století. Dnes jsou všechny státy v podstatě nacionální; dnes už, aspoň v Evropě, není palčivý problém národů svobodných a nesvobodných, ale národů velkých a malých, států mocných a početně slabších.

Vím, kvantita u národa znamená mnoho. Počet vojáků a jeho váha je nasnadě; také hospodářská síla závisí na počtu pracujících. Všecka práce, tělesná i duchovní, dá se při větším počtu rukou a mozků líp rozdělit; to má vliv na kvantitu i kvalitu výroby, na schopnost soutěžit a tak dále. A konečně velikost území – také výhoda znamenitá.

Ale počet přece jen nerozhoduje ve všem. Máme dost příkladů, že menší státy vzdorovaly úspěšně větším a porážely je; stejně v literatuře a v umění, vůbec v celém oboru práce kulturní nezávisí kvalita jen na početní síle. Ukazuje se na význam měst italských nebo německé hanzy, na staré Atheny, staré Židy a tak dále. Také byla položena otázka, zda národy veliké nebo malé jsou šťastnější; srovnávají se Holandsko, Dánsko a jiné s Ruskem, Čínou, Indií. Ale kdo a čím může měřit štěstí lidské?

Je v Evropě pět velmocí, velikých národů, dva jsou prostředně veliké a skoro třicet malých; abych to řekl jedním slovem: běží o to,